

ANDREJ KALAŠ:**Ο Πύρρων – ευδαίμων φιλόσοφος χωρίς αξίες
(Pyrrhón – blažený filozof bez hodnôt)**

Nicosia: Cyprus University Press 2017, 223 s.

Publikácia *Ο Πύρρων – ευδαίμων φιλόσοφος χωρίς αξίες* (v preklade *Pyrrhón – blažený filozof bez hodnôt*) s rozsahom 223 strán je napísaná v novogréckom jazyku a slovenskému autorovi Andrejovi Kalašovi vyšla na Cypre. Do značnej miery ide o pramennú prácu. Využívanie a interpretácia primárnych zdrojov sú na vysokej odbornej úrovni. Na mnohých miestach sú pod čiarou vysvetľované ďalšie doplňujúce okolnosti, ktoré by rušili homogénnosť hlavného textu. Tento spôsob práce svedčí o vynikajúcej znalosti dostupných zdrojov a rovnako o hlbokej znalosti danej problematiky, čo sa prejavuje aj pri uvádzaní starogréckych textov v zátvorkách, ktorými autor dopĺňa analyzované myšlienky. Veľmi pozitívne hodnotím precízne citovanie relevantnej literatúry, diskusiu súčasných autorov k danej téme a autorovu schopnosť kriticky zhodnotiť dostupné zdroje.

A. Kalaš originálnym spôsobom systematicky spracoval rôzne chápania filozofického dedičstva Pyrrhóna od antického obdobia a priblížil diskusie v helenistických filozofických školách, ktoré sa týkali problematiky ľudského poznania, konania a eudaimonie. Pri koncipovaní publikácie vychádzal nielen z pramennej literatúry, ale opieral sa aj o poznatky zahraničných autorov. Prirodzene, že nechýbajú ani slovenské preklady filozofických textov či štúdie slovenských autorov. Vzhľadom na to, že kniha je písaná v novogréckom jazyku, čitateľ by očakával viac gréckej literatúry. Vysoko treba oceniť jazykovú úroveň a formálnu úpravu práce, ktorá je štruktúrovaná do šiestich kapitol, z ktorých tretia až šiesta kapitola sú rozdelené do menších podkapitol.

V predsluve autor načrtáva hlavnú tému monografie, ktorá je venovaná filozofovi Pyrrhónovi, „pre ktorého ústrednou filozofickou témou bolo hľadanie eudaimonie života a prospešnejšieho modu vivendi s cieľom reagovať na všetky nepríjemnosti ľudského osudu“. Autor si kladie dva základné ciele, prvým je dôkladne objasniť spôsob Pyrrhónovej argumentácie filozofického skúmania života a druhým ukázať, že takéto chápanie eudaimonie pôsobí odlišne alebo nezlučiteľne s antickým gréckym myslením.

Úvod s podtitulom *Pyrrhón – prvý helenistický mysliteľ. Náčrt dejín helenistického skepticizmu*, je venovaný stručnému popisu histórie helenistického skepticizmu a postavenia Pyrrhóna v gréckom myslení. Autor recenzovanej publikácie v ňom prezentuje niektoré historicko-filozofické a kultúrne udalosti, ktoré Pyrrhóna spájajú

so zrodom helenistického skepticizmu. Všíma si, ako túto filozofickú osobnosť vnímali jeho súčasníci a ako neskoršie generácie.

Prvá kapitola na šiestich stranách veľmi stručne opisuje hodnotu a povahu zachovaných prameňov rôznych autorov, ktorých texty sú zdrojom informácií o Pyrrhónovom živote, diele a myslení. Na základe týchto informácií podľa autora do istej miery možno realizovať historicko-filozofickú rekonštrukciu jeho myslenia, keďže Pyrrhón nenapísal žiadne filozofické dielo. Rovnako stručná je aj druhá kapitola – zasvätil ju osobnosti Pyrrhóna ako filozofa a jeho „filozofickej“ biografii.

Tretia, obširnejšia kapitola s názvom *Pramene raného pyrrhonizmu, filozofická genealógia Pyrrhóna*, je rozdelená do troch podkapitol. Na základe zachovaných fragmentov autor uvádza niektoré prúdy antického myslenia, vysvetľuje vplyv Anaxarcha na Pyrrhóna, ktorý je citeľný najmä v etickej rovine. Zároveň sa zameriava na pramene skeptického atomizmu a objasňuje možné prepojenie pyrrhónskeho skepticizmu a sokratovskej filozofickej tradície. Zároveň si všíma veľmi diskutovateľnú problematiku orientálneho, konkrétne indického filozofického vplyvu na Pyrrhónov skepticizmus.

V štvrtej, najobširnejšej kapitole celej monografie, rozdelenej do piatich podkapitol, autor vysvetľuje, že „pravdepodobne jedným zo základných znakov antického skepticizmu počas celého historického vývoja je osobitý záujem skeptikov o skeptické výrazy“ (s. 77). Tieto skeptické výrazy, ktoré sa často objavujú v prameňoch, uvádza v poznámke 194 pod čiarou. Pozornosť upriamuje najmä na všetky možné výklady a preklady pyrrhónskeho výrazu „nie viac“ (ο μ λλον), ktorý vyjadruje veľmi záporný postoj filozofa voči existencii poznania a všíma si používanie tohto výrazu aj v gréckych nefilozofických textoch. Pri analýze skeptického výrazu „nie viac“ sa opiera predovšetkým o zachovalé pramene Sexta Empeirika a Diogena Laértia. Na stranách 100 – 105 sú v trojstĺpcových tabuľkách prehľadne zoradené pasáže z diela Sexta Empeirika, ktoré obsahujú stručné zhrnutie filozofického obsahu a zmyslu výrazu „nie viac“. V tejto súvislosti približuje úryvok Aristotkla, zachovaný v diele historika Eusébia, ktorý hlbšie analyzuje v piatej kapitole. Autor sústredzuje pozornosť aj na Aristotelovo používanie výrazu „nie viac“ v diele *Metafyzika* (*Μετὰ τὰ Φυσικά*) a na jeho kritiku tohto výrazu, ktorý pokladá za nepodložený z gnozeologického i etického pohľadu, ako aj z pohľadu ľudskej činnosti. Na základe porovnania Aristotelovho a Pyrrhónovho textu vyslovuje hypotézu, že „text Pyrrhóna bol možno inšpirovaný textom Aristotela“ (s. 126). Na doplnenie úvah o troch možných výkladoch výrazu „nie viac“ v Pyrrhónovom myslení uvádza svedectvo Géllia, ktoré sa týka používania tohto výrazu. V závere kapitoly zdôrazňuje, že „ani jedno z troch navrhovaných riešení výkladu Pyrrhónovho úryvku nemá absolútnu prioritu. Napriek tomu istým spôsobom všetky tri navrhované riešenia v hrubých rysoch vysvetľujú eventuálny filozofický zmysel Pyrrhónovho učenia“ (s. 135). Za originálny príspevok A. Kalaša pre súčasný výskum pyrrhónskej problematiky možno považovať hlbšie objasnenie prvého navrhovaného riešenia výkladu

Pyrrhónovho textu. K problematike indického filozofického vplyvu na Pyrrhónovskepticismus, ktorej sa autor venoval v tretej kapitole, sa vracia v podkapitole 4.5, kde sa zamýšľa nad orientálnym výkladom výrazu „nie viac“.

Piata kapitola je rozdelená do šiestich podkapitol a zameriava sa na objasnenie troch otázok eudaimonie života. Približuje mnohé antické i súčasné výklady Pyrrhónovho filozofického myslenia, z ktorých autor vyberá štyri historicky najhodnotnejšie, a následne pristupuje k podrobnej analýze Pyrrhónovho metafyzického (kap. 5.3), gnozeologického (kap. 5.4), etického (kap. 5.5) a fenomenalistického (kap. 5.6) výkladu. S cieľom vyhnúť sa nedorozumeniu upozorňuje, že výraz „fenomenalistický“ používa v celkom inom význame, ako ho chápe súčasná filozofická fenomenológia 20. storočia (s. 167).

V poslednej kapitole sa autor vracia k hlavnej téme práce a kladie si otázku: „Je azda život zlučiteľný s radikálnym zavrnutím poznania?“ (s. 175) Vysvetľuje, že „program“ eudaimonie, ktorý načrtol Pyrrhón, sa významne odlišuje od dominujúcej gréckej filozofickej tradície, ktorá pevne spája dosiahnutie eudaimonie s dokonalosťou poznania. Naopak, aby Pyrrhón dosiahol eudaimoniu (presnejšie ataraxiu), je ochotný celkom zavrhnúť poznanie. Autor sa pokúša objasniť súvislosť medzi Pyrrhónovým radikálnym gnostickým skepticizmom, ktorý nazýva „gnozeologický nihilizmus“, a axiologickým skepticizmom. V súvislosti s pyrrhónskym zavrnutím poznania a v dôsledku toho so zavrnutím každej možnosti poznania etických hodnôt (s. 179) sa zamýšľa nad otázkou, či je možné, aby bol život človeka bez hodnôt blažený (ευδαίμων). Ďalej analyzuje axiologickú kenózu, ktorá Pyrrhóna viedla k pohrdaniu inými ľuďmi, a stručne vysvetľuje stoické chápanie ľudského konania, ktoré ostro kritizoval Cicero.

Napriek tomu, že autor sa v závere zamýšľa, do akej miery sa mu podarilo objasniť danú problematiku, keďže „stanovený cieľ možno prekračoval naše možnosti“ (s. 205), možno pozitívne zhodnotiť jeho snahu prezentovať originálneho mysliteľa Pyrrhóna na základe filozoficko-filologickej analýzy. A práve v novom spôsobe prezentovania historicko-filozofického obrazu Pyrrhóna a jeho myslenia tkvie aktuálnosť monografie A. Kalaša.

Na konci knihy sa v abecednom poradí nachádza vecný register gréckych pojmov s ich stručným vysvetlením a zoznam skratiek, pričom sú rozdelené na vydania a slovníky, ktoré autor v texte často používa, a na mená antických autorov a zoznam ich diel. Bibliografia je prehľadne rozdelená na vydania pramennej literatúry, kritické vydania s komentármi, preklady a výkladové štúdiá, pričom v každej časti je zachované abecedné poradie. Nedostatkom práce je fakt, že medzi výkladovými štúdiami figurujú aj slovníky, ktoré autor mohol vyčleniť do samostatnej časti s názvom „slovníky“.

Originálny prínos recenzovanej knihy tkvie okrem iného v tom, že minimálne štvrtinu textu zaberajú nové filozofické preklady (a teda aj filozofické interpretácie)

starogréckych a latinských textov do novogréčtiny. Autor, ktorý nie je Grék, musel pri tom riešiť veľké množstvo filozoficko-terminologických, sématických a syntaktických problémov. Hľadanie novogréckych ekvivalentov pre starogrécke termíny nie je vôbec jednoduché, keďže starogrécke filozofické termíny dnes často znamenajú čosi celkom iné. Tento aspekt knihy je preto nesporným a nezvyčajným prínosom slovenského autora pre grécku kultúru.

Ján Zozulák

Ján Zozulák
Katedra filozofie FF UKF v Nitre
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovenská republika
e-mail: jzozulak@ukf.sk